

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարեկանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրքուէմ են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мелкъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ առաջ օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւններ համար վճարում են
խմբագրատան տնօրէնին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՒՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նորից ածուրդ.— Ներքին Տնտեսութիւն. Ազ-
նուծեան գործարարներ. Ի միջի այլոց. Մանու-
սու նշտարը. Նամակ Կարսից. Ներքին լուսեր.
— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Սերբիական անց-
քերը. Արտաքին լուսեր.— Հնիւթիւն.
— ՏԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.
Անդրկայի մարտային քաղաքականութիւնը.

ՆՈՐԱՐԻՆԻՍԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երկու շաբաթից յետոյ Բագուում նորից
տեղի կունենայ նաւթային հողերի ա-
ծուրդը եւ յատկապէս այն հողերի, որոնք
երկու երեք տարի սրանից առաջ ածուրդ
տրված էին այս եւ այն անձանց եւ նաւ-
թային ընկերակցութիւններին:

Ինչպէս յայտնի է, նախկին ածուրդները
տեղի ունեցան այնպիսի ժամանակ, երբ
նաւթի գինը բարձր էր, Այլընտրանք
թերակցութեամբ տիրում էր մի տեսակի
գրութիւն, առին օր բուսում էին նորա-
նոր ձեռնարկութիւններ եւ իւրաքանչիւր
անձ շատաւազ էր իր ձեռքը դնել նաւ-
թային հողերի մի որ եւ է կտոր եւ մաս-
նակից լինել այն շահերին, որոնց վերա-
բերութեամբ պատում էին նաւթային,
չըմանում ցորեններ եւ երանքներ: Եւ մի-
օրի մէջ լավագ որեւորութեան ձայնից,
ոչ ոք չէր ուզում կասկածով նայել դէպի
ուսուցիչ եւ փրուէն ձեռնարկութիւնները
եւ յետ կանգնեցին մարդկային սխալ քայ-
լերից: Հասկանալի է, որ մի այլպիսի
ժամանակ նշանակված ածուրդները դէպի
իրանց պէտք է գրաւէին ամեն տեսակ
ձեռնարկողներին: Ածուրդին մասնակցող-
ները այնպիսի պայմաններ առաջարկեցին,
այնպիսի բարձր գներ տուցարկեցին նաւ-
թահողերի համար, որոնք մինչեւ այդ
լաված չէին նաւթային շրջանում: Բայց
բաւական էր, որ նաւթի գինը ընկնէր եւ
աճա մի շաբաթ ձեռնարկութիւններ կատա-
րելապէս քայքայվեցին եւ դադարեցին ի-
րանց գործունէութիւնը:

Կառավարութիւնը վերջապէս որոշեց
կրկին ածուրդի ենթարկել այն հողերը,
որոնց վերջնողները անկարող են նախկին
պայմանով շահունակել արդիւնաբերու-
թիւնը: Եւ ահա յուլիսի 2-ին Բագուում,
առանձին ածուրդային առեւտրում, պետա-

կան կառուածների վարչութեան մէջ տեղի
կունենայ այդ ածուրդը բան կտոր նաւ-
թահողերի վերաբերութեամբ, որոնցից
18-ը Բիրի-Հէյրաթում, իսկ 2-ը Բալա-
խանիում:

Սակայն առաջիկայ ածուրդը բոլորովին
ուրիշ սկզբունքի վրա է հիմնված, քան
նախկինները: Առաջ ածուրդների ժամա-
նակ կապալառուները առաջարկում էին
որոշ գին նաւթի պուրի համար, իսկ այժմ
նրանք պէտք է առաջարկեն միայն մի
որոշ տոկոս, օրինակ 30—40%: Յայտարա-
րութիւնները առաջիկայ նման պէտք է լինեն
փակ ճրարներով: Բացի այդ, առաջիկայ
ածուրդին մասնակցելը ցանկացողները պէտք
է նախօրոք ներկայացնեն խոշոր գումար-
ներ, որոնք հաւասար լինէին այն շէնք ու
գոյքերին, որոնք գտնվում են նաւթային
հողերի վրա, իբրեւ վարձատրութեան մի
գին նախկին ձեռնարկողների համար: Այդ
գումարը ներկայացնելուց ազատ կը լինեն
միայն այն անձինք, որոնց պատկանում են
արած շէնքերը ու ձեռք բերած գոյքերը:
Այդ հանգամանքը մի մեծ դժուարութիւն
կը լինի նոր ձեռնարկողների համար եւ մի
մեծ դժուարութիւն նախկին կապալառու-
ների համար: Արդարեւ, կան այնպիսի հո-
ղեր, որոնց համար նախօրոք պէտք է
ներկայացվի կէս միլիոն կամ մէկ միլիոն
րուբլի փող: Իսկ այնքան խոշոր գումար
է, որ մեծ դժուարութեան մէջ պէտք է
դնէ նոր ածուրդայիններն եւ ասպարէզից
պէտք է հեռացնեն փողը գումարի տէր
ձեռնարկողներին:

Անկասկած հողերի մեծ մասը կը մնայ
նախկին կապալառուների ձեռքում: Եւ երբ
նպատակաւ պայմաններով, քան մինչեւ
այժմ այդ տեղի ունէր: Բայց մասնավաճա-
րով կապալ վերցնելու դեռ չի լուծէ նաւ-
թային տաղանայի հարցը:

Մի ուրիշ անգամ կը խօսենք ժամանա-
վարի մասին:

ՆՈՐԱՐԻՆԻՍԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱԶՆԻՈՒԹԱՆ ԳՈՅԱՐՆԵՐ

II

Իբրեւ փաստեր պատմող պ. Սարեան քաջա-
դորութիւններ կատարել էլ գիտէ:

Փոխանակութեան (libre échange) սխա-
տէմը:

Անգլիան շատ զօրաւոր պատճառներ ունէր
այս դրութիւնն ընդունելու: Յիշենք միայն
երկու դիտարկումներ. նախ Անգլիան երկրա-
գործութեան եւ գիւղատնտեսութեան յարմար
երկիրն է. նրա այս արդիւնաբերութիւնը ժո-
ղովրդի հագին 1/8 մասը կարող է կերակրել.
ուրեմն եթէ զորից բերված հացահատիկների,
եղի, մեի եւ այլ գիւղատնտեսական արդիւն-
ներէ վրա մաքու գրվի, ապրուստի գինը պիտի
բարձրանայ, որ պիտի ազդէ զլրակտարաբար
հասարակ ժողովրդի եւ բանուոր դասակարգի
վրա, որոնք այդ թանգութեան պատճառով
կամ լաւ մտնող պիտի չը կարենան ունենալ
եւ կամ իրանք էլ բարձր օրավարձ պիտի պա-
նանջեն գործարանատէրերից: Երկրորդը՝ Անգ-
լիան իր գործարանների համար պէտք եղած
հում նիւթերը դրոշմ, օտար երկրներից է
ստանում: Ուստի եթէ մի կողմից բանուորները
մեծ օրավարձ պահանջեն կամ վատ մտնող
օտանալու պատճառով լաւ չախմուշ են միւս
կողմից էլ հում նիւթի համար մաքու վճարվի,
այն ժամանակ գործարանները չեն կարողանալ
մրցել օտարների հետ եւ իրանց ապրանքն ար-
տահանել ուրիշ երկրներ:

Ազատ—առեւտրի կուսակիցները (անգլիական
ֆրիտրեյները), առաջնորդ ունենալով իրանց
հօգ քէնի նման նշանաւոր տնտեսագէտ—
հրապարակախօսի Բոքսթոն Միլի, Ջոն Բրայտի
եւ Գլադսթոնի նման առաջնորդ պետական ան-

նոր «Մուրճի» առաջին համարը լոյս է տե-
սել սրանից երկու ու կէս տարի առաջ: Բա-
գուէ կրկնակի լուս ու մունջ էր այդքան
ժամանակ եւ այսօր է միայն կատարում այն
մի բանի տողերի վրա, որ «Մշակը» նուրիւ
է այդ մասին:

Ինչ է առի «Մշակը»:
Եթէ հաւատանք Բագուի կրկնակիութեան, «Մշ-
ակը» գրել է. «Ինչ վերաբերվում նոր «Մուր-
ճի» ուղղութեան, բովանդակութեան եւ սկզբ-
բունքներին,— մենք ոչինչ չենք կարող առել,
որովհետեւ նրա խմբագրութեան եւ աշխատա-
կիցների կազմը նոյնն է, ինչ մեզ օտոյ, այ-
սինքն «Մշակի» խմբագրութեան մէջ:

Բայց պ. Սարեանին մի հաւատաք. «Вак.
Извест.» լրագրի համար—մենք այս բանը մի
անգամ էլ ենք ապացուցել—միանգամայն
թելադրված ու ներքին բան է գործածել չա-
կիրաներ» ուրիշների խօսքերը բերելու համար:
Բայց զենչ այդ չակերտների մէջ գործի ուղե-
ցած խօսքերը:

Համախառնեցէ եւ տեսէ: «Մշակի» յօդուածի
մէջ ասված է հետեւալը. «Մենք կանգ չենք
առնի ամառի յօդուածների եւ նրանց գնա-
հատութեան վրա: Աշխատակիցների մեծագոյն
մասը այն մարդիկն են, որոնք գրում են «Մշ-
ակի» մէջ: Մենք անյարձար ենք գտնում նը-
րանց անտեսանելի բաժանել «Մշակի» էջե-
րում:

Նմանութիւնը, ինչպէս տեսնում էք, այնքան
էլ չափ չէ: Սուտ է պ. Սարեանի այն խօսքը,
թէ «Մշակը» առի է, որ չէ կարող նոր «Մուր-
ճի» ուղղութեան մասին մի բան առել: «Մշա-
կը» առի է որոշ ու պարզ խօսք այդ ուղղու-
թեան մասին, թող պ. Սարեանը նորից կար-
դայ այդ յօդուածը: Յետոյ «Մշակը» չէ ասել
թէ «Մուրճի» եւ «Մշակի» խմբագրութիւնը եւ
աշխատակիցների կազմը մի եւ նոյնն է: Նա մի-
այն առի է, որ ամառի աշխատակիցների
մեծ մասը, մասը «Մշակի» աշխատակից-
ներն են կազմում: Իսկ առ այնպիսի իրողու-
թիւն է «Մուրճի» առաջին համարի վերաբեր-
մամբ, որ պ. Սարեան չէ կարող հերքել, որ-
քան էլ ուժ տայ իր խոր մտքերին եւ երեսակա-
յութեան:

Գրում ենք այս բոլորը՝ ցոյց տալու համար,
թէ մարդիկ ինչպէս են վերաբերվում փաստե-
րին: Կարելի է լինել ողորմելի հողմացոյց,
կարելի է այնքան զրկված լինել բնութիւնից,
որ ոչինչ զանազանութիւն չը գտնել ուղղու-

թիւններ առած բաների մէջ: Այս բոլորը կա-
րելի է: Բայց «աղետութիւն» պէտք է ունենալ,
աղետութիւն, պ. Սարեան:

Ահա աղետութեան մի ուրիշ գոհար էլ: Գ.
Սարեան արտասուէ թափում այն գրողնե-
րի վրա, որոնք, նրա խօսքերով, «Մշակի» վե-
րաբերմունքի գոհար են դարձել: Նա ասում է.
«Յիշենք Փափագեանին, հայ լաւագոյն նովել-
իստներից մէկին, որ յայտնի է նոյնպէս եւ
ոռու ընթերցողներին»:

Աղետութեան տարրական կանոնները պա-
նանջում էին, որ պ. Սարեան պարզ ու չիտակ
կերպով ասէր, թէ ինչ է արել «Մշակը» պ.
Փափագեանին: Աղետութիւնը պահանջում էր,
որ պ. Սարեան չը մոռանայ, թէ գրում է ոռու
ընթերցող հասարակութեան համար, որ չէ
կարող յիշել այն, ինչ յիշում է ինքը, պ. Սա-
րեան: Աղետութիւնը պահանջում է, որ մութ
աղետներ, ամեն տեսակ բացատրութիւն
վերցնող խօսքեր չը գործադրվեն նոյն իսկ
այնպիսի լրագրի մասին, որ ընդունակ է կրտ-
րել Սարեանների քաղաք. Աղետութիւնը դեռ
չափ ուրիշ բաներ էլ է պահանջում, բայց Սա-
րեանները ինչ գործ ունենալ աղետութեան հետ:
Նրանց համար ստոր անուանարկութիւններն
են թշնամութեան միակ միջոցը:

Մենք աւելին կասենք. ինչ գործ ունենալ Սա-
րեանները գրականութեան հետ, երբ գուրկ են
ամենահասարակ հակադրութիւններից ան-
գամ: Երեւան էլ գիտէ, որ ամեն մի լրագիր
չի համաձայնվի մի քաղաքական դառնալ, ուր
ամենք մուտք ունենալ թող Սարեանների հա-
մար «Մշակի» յանցանքը լինի այն, որ նա հե-
տեւում է որոշ ուղղութեան, որ նա չէ ուղղում
գործ ունենալ ոչ անտարբերների, ոչ քաղա-
քականների, ոչ բնութեանների հետ: Սարեանների
այնքան յանցանք երեսցող այս յատկութիւնը
մենք պատիւ ենք համարում: Յետոյ իւրա-
քանիւր երեկային յայտնի է, որ գրողները
աշխատում են մի լրագրում, հետեւում են,
կտրում են իրանց յարաբերութիւնները լրագ-
րի հետ: Մի եւ նոյն իրաւունքն ունի եւ լրագր-
ը—հետագայ, յարաբերութիւններ կտրել Գ.
Փափագեանը չէ համակրում «Մշակին» ու-
րեմն թող եւ չը գրէ «Մշակի» մէջ: Նա միայն
գամայն ազատ է այդպէս անելու էլ այստեղ
ինչ կարիք կայ բացականչելու «յիշենք», ինչ
պէս ասում է պ. Սարեանը: Ոչ, դուք ոչինչ
չը գիտէք, որպէս զի ինչք, դուք ստոր անուա-
նարկութիւններ հնարող էք միայն...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս միջոցին ամբողջ Անգլիան իր գաղթա-
կանութիւններով եւ քաղաքակրթ շախարհի
լրագրութեան մեծ մասը զբաղված է մի կա-
րեւոր խնդրով, որի մասին հարկաւոր ենք հա-
մարում տեղեկութիւն տալ մեր ընթերցողնե-
րին:

Ինչպէս յայտնի է բոլոր եւրոպական եւ ամե-
րիկական պետութիւնների մէջ Անգլիան մի
օքանչելի բացառութիւն է կազմում իր մաք-
սային քաղաքականութեամբ: Բոլոր միւս եր-
կրները որոշ մուտքի տուրք են սահմա-
նած օտար ապրանքի վրա: Այս տուրքի նպա-
տին է նախ՝ պաշտպանել երկրի սեփական
արդիւնաբերութիւնն օտար արքանիցէ
երկրորդ՝ դրանով եկամուտի աղբիւր ստեղծել
պետութեան ընդհանուր ծախքերի համար:
Միմիայն Անգլիան է, որ այս սխառնմիւն չէ
հետեւում: Ամեն օտար ապրանք, թէ հում եւ թէ
մշակված ձևի տակ, ազատ մուտք ունի այն-
տեղ եւ անգլիացիք չեն վախենում մրցութիւնի:
Անգլիան 1845-ից սկսած վերացրել է մաքու
եւ անցրել է իր բոլոր սահմաններում (բուն
Անգլիայում) ազատ առեւտրի (Free trade)
կամ ինչպէս ֆրանսիացիք ասում են՝ ազատ

պիտի ստանալ իր գաղթականութիւններից
առանց մաքսի, իսկ օտարներից մաքսով, որով
ի հարկէ սրանք պիտի չը կարողանային մրցել
եւ ետ քշվել ի նպաստ գաղթականութիւնների
եւ դրա փոխարէն անգլիական ապրանքն էլ առանց
մաքսի կամ համաձայնագրի փոքր մաքսով
մտնէր գաղթականները: Մաքսային միութե-
նից յետոյ կարող պիտի դար քաղաքական ա-
ւելի սերտ կապակցութիւն հաստատելու: Անգ-
լիայի եւ իր գաղթականութիւնների մէջ, որոնք
այժմ համարեալ թէ անկախ են եւ միայն ար-
տաքին քաղաքականութեան եւ պատերազմա-
կան գործերում ենթարկվում են մայր երկրին
(Անգլիային):

Այս տեսակ հերձուածողական մաքսի սկսել
էին քիչ քիչ արմատաւազ եւ տարածվել իմ-
պերիալիզմի ազդեցութեան տակ, բայց դեռ
ոչ մի հեղինակաւոր ձայն չէր խօսել ընդդէմ
աղբիւր ազատ—առեւտրի: Եւ ահա մայիսի
15-ին գաղթականութիւնների միմիայնոր
նաւոր 25-մեկերէն՝ Բիրմինգհամում մի մեծ
ճառ խօսեց այդ խնդրի վրա եւ յայտնեց թէ
ժամանակ է վերջ տալ ազատ—փոխանակու-
թեան սկզբունքին, որ ինչպէս տեսանք, կէս
դարուց աւելի՝ Մեծ Բրիտանիայի տիրող տըն-
տեսական օրէնքն է եղել, եւ քաղաքականու-
թիւնների հետ հաստատել «առեւտրական միութե-
նութիւն» եւ աւելի սերտ կապ, չնորոգել նրանց
մաքսային առաւելութիւններ ընդդէմ օտար
ներմուծողներին: Անգլիան աղմուկ հանեց 25-մ-
եկերէնի այս ճառը: Թէ անգլիական եւ թէ

Յոյց տանք պ. Սարեանի մի վերջին առաջնությունն էր։

Գրեալ քանակի ժողովածուն տոնիք է տուել Բագուի կրթիկոսին մաքուր «ԲԱԶ. ԱՅՅ.»-ի մեջ հետ ունեցած հայերէնները։ Յայտնի է մեր ընթերցողներին, որ մենք հրատարակեցինք այդ լրագրի ներքնայարկային աշխատակից Լէյլի հետ որ և է վէճ ունենալուց, մենք ցոյց տուինք թէ ինչպիսի միջոցներ է դիմում այդ Լէյլին, ինչ ընդունակութիւն ունի մարդկանց յայտնած մտքերը խորախելու և աղճատելու, որքան նա զուրկ է հասարակ օրինաւորութեան զգացմունքից։

Բանից դուրս է գալիս, որ պ. Սարեանը ընդունակութիւնն չունի մեր այս վարմունքի միջոցը հասկանալու, թէ և, եթէ Աստուած կամ մենայ, նա կրիտիկոս է։ Այն էլ որքան բարեխղճ։ Ուշադրութեան չառնելով (ինչ ձեռնտու է ուշադրութեան առնելը) մեր բացատրութիւնը, նա այսօր պարծենում է, որ «Մշակը» փառաւոր տուեց բանասէրից Երեմիային ինչ թուաւոր, անպատիւ բաներով են մարդիկ պարծենում։ Հրապարակ հանել այնպիսի տգեղ միջոցներ, որոնք կարող են միայն նողկանք պատճառել, և ապա պարծենալ, թէ մենք յաղթեցինք Թոյլ ենք տալիս պ. Սարեանին մինչև յատակը ջամբել այդ պիսի յողթութեան բաժակը։ Բայց մեր ընթերցողներին այդ քաջամարտիկ պաշտօններէ բարոյական ծանօթացնելու համար կը պատմենք մի փաստ։

Գ. Սարեանին այնքան հրճուանք պատճառող էլէյլիական առաջնությունները ունի իր մէջ հետեւեալ իրողութիւններ։ Լէյլին հրատարակեց ընթերցողներին, որ կարծիքներ յայտնեն «Մշակի» մասին։ Մեզ ուղարկված են և այս րօպէին էլ մեր ձեռքին են գտնվում ամբողջ երեք յօդուածներ, որոնք, գրված են ի պաշտպանութեան «Մշակի» և որոնք, սակայն, տեղ չեն գտել «ԲԱԶ. ԱՅՅ.»-ի մէջ, Այդ յօդուածներից մէկը կրում է 17 ստորագրութիւն։ Մենք ունենք գրաւոր ապացոյց, որ Լէյլիներով քնակեցրած խմբագրութիւնը ուղղակի մերժել է ընդունել այդ յօդուածը, իսկ նրանից յետոյ տպել է մի ինչ որ նամակ, որ ուղղած էր մեր գէստ Գալաթիէն։ Համարում ենք և այն, որ մերժումը բոլորովին չէ կարելի արդարացնել անկախ պատճառով։ այդ պատճառը շատ յետոյ է տեղի ունեցել։

Ահա, պ. Սարեան, ինչ տեսակ մարդկանց հետ գործ ունենք։ Եւ դուք զարմանում էք որ մենք բանական չենք մղում մեր հակառակորդների դէմ։ Թող լինեն ազնիւ հակառակորդներ, մենք պօլէմիկայից չենք քայլի։ Բայց ինչպէս պօլէմիկա մղել այնպիսի մարդկանց հետ, որոնք այսպիսի բաներ անելու ընդունակ են։ Ինչ ասենք այնպիսի գործիներին, որոնք գործիներ չեն, այլ ինչից կուրացած մարդիկ։ Ինչ ասենք ձեռք իրենց անհասկացնենք որ լրագրեր իրաւունք ունի իր համակրութիւնները ու հակակրութիւնները ունենալու։ Այսուհետեւ ճշմարտութիւն է օտ, չէ՞ Դուք գիտէք անշուշտ այդ ճշմարտութիւնը։ Բայց ինչ ասենք, որ դուք այդ ճշմարտութիւնը չեք անհրաժեշտ հարգում։

օտար լրագրիները զբաղվեցին և դեռ զբաղվում են այս հարցով, որ կենսական խնդիր է ոչ միայն անգլիացիների, այլ և միւս երկրների անտարի համար, որովհետև Անգլիայի տարեկան անտարի գումարի ստուար մասն ընկնում է օտարների վրա։

Անգլիան իր գաղթականութիւնների հետ տարեկան միայն 215 միլիոն օտարիկների առևտուր է անում, այն ինչ օտար երկրների հետ առևտուրը համարում է 600 միլիոն օտարիկների։ Վիճաբանութիւններ լրագրութիւնից անցան անգլիական պարլամենտը։ Համայնքների ժողովում առիթ առնելով ցորենի վրա ժամանակաւորապէս դրված մաքուր խնդրը, ահագին վիճաբանութիւն ծագեց, որից երևաց, որ Չեմբերլէյնի ծրագրերն ընդգծմ են իր ընկերակից միջնորդների մեծամասնութիւնը և առանձնապէս թէ նախորդ և թէ այժմեան ֆինանսների միջնորդները։ Նոյնպիսի վիճաբանութիւն տեղի ունեցաւ յունիսի 2-ին լորդերի ժողովում, որի մեծամասնութիւնը նոյնպէս ընդգծմ է Չեմբերլէյնի յայտնած մտքին։ Այս վիճաբանութիւններն անհանգիստ առնալ, որ անգլիական ներկայ միջնորդութիւնը որոշեց մանրամասն քննութիւն բանալ այս հարցի մասին և արդիւնքը հաղորդել խորհրդարանին։

Չեմբերլէյնի դեռ բացորոշ չէ յայտնել իր ծրագրերը, բայց նրա մինչև այժմ խօսած և գրածներից, ինչպէս և նրա օակաւաթիւ կուսակիցների յայտարարութիւններից երևում է, որ նոր մաքսային, պրօտէկցիոնիստ

թիւնը չը թաքցնէ, երբ ձեր խօսքը «Մշակի» մասին է։ Ինչ ասենք, որ ձեր արտի մէջ փոքր ինչ շխտակութիւն, ուղղամտութիւն դնենք։

Տարաբաղաւոր, հրաշքներ գործել չենք կարող։ Մի բան միայն կարող ենք անել—արհամարհել Դուք գանգաւորում էք, որ մենք արհամարհում ենք։ Բայց գանգաւոր չի օգնի ձեզ։ Աշխատեցե՛ք արհամարհել չը լինել։ Այն ժամանակ լալկան գանգաւորներ էլ չէք լինի։

Ի ՄԻՋԻ ԱՅԼՈՑ

Տիկին Սիրանոյշի երկրորդ ներկայացումը, որ կայացաւ կիրակի, նիւթական տեսակէտից անհամեմատ աղող էր, քան թէ նախընթացը։ Այս անակնկալ աղողութեան անմիջական պատճառները պիտի վերագրել, յամենայն դէպս, ոչ թէ Բաթումի հայ հասարակութեան պարտաւանդութեանը դէպի մայրենի թատրոնը, որ անկասկած սխալ կարծիք կը լինէր, այլ յատկապէս պիտի կամ աւելի ծիշշ առած, հեղինակի աշխարհայեցողական անունին։ Շէքսպիրը, ի հարկէ, Չուրիման չէ։ Փորձեցէ՛ք մի որոշ պայմաններում ի ցոյց գնել ընթերցան չափաւոր ստեղծագործութիւնից մի որ և իցէ օրինակ և յամարաւոր հաւանականութիւնը համարեալ թէ կասկածելի կը լինի։ Եսկայն փորձեցէ՛ք նոյն պայմաններում ցոյց տալ ընթերցան հրաշագործութիւնից գէթ մի հատ նմանը, և աղողութիւնը կատարելապէս ապագիտելով կարելի է համարել։ Շէքսպիրը ընթերցան ստեղծագործութեան վերջին տեսակիցն է, նա, այսպէս ասած, դրամատիկական գրականութեան Մօստ-է-վերտոս սարն է, որի գագաթը բարձրանալու գործը ժողովրդի հետաքրքրութիւնն է գրաւում, մանաւանդ երբ այդ փորձը անում է գեղեցիկ սեռի մի ներկայացուցիչ։ Այս է գլխաւոր պատճառը, որ տիկին Սիրանոյշի Համիլէտը երէկ թատրոն էր գրաւել հասարակութեան խառն բազմութիւն, որի պատկառելի մասը, ի հարկէ, չնորհ էր բերել այն նպատակով, որպէս զի միւս օրը հարեանին պատմէ, որ ինքը բրիտանական վիթխարի տաղանդի ցուցահանդէսի տեսուհի է։ Սիրանոյշի Համիլէտը երէկ թատրոն էր գրաւել մի կնոջ, որը իր գերասանական ոյժերի առաւելումը Շէքսպիրի միջոցով է չափում։

Տիկին Սիրանոյշի փորձված և հմուտ դերասանուհի է. նա վատ Համիլէտ չէր լինի, եթէ կանգնած ձայնը յարգելի տիկնոջ կատարելիքը գերբերին յարմարելու, և համապատասխան կօլորիտ ստանալու։ Ընդունակութիւնն ունենալու, սակայն որովհետև ակուստիկայի օրէնքներով դժբաղդաւար այդ անկարելի է, ուստի յամենայն Սիրանոյշի Համիլէտը տապաւորութիւնը շատ է առեւտում և բանի վրա աւելի հեղինակի ներկայութիւնն է նկատվում, քան թէ նրա հերոսի։ Յամենայն դէպս խաղի տեսակէտից տիկին Սիրանոյշի Համիլէտը աւելի բարձր է, քան թէ պ. Գալաթիաները։ Օֆէլիայի դերը շատ թույլ կատարեց տիկ. Աւետեան. խելագարութեան տեսարանը պատշաճ ապաւորութիւն չը թու

կուսակցութիւնը նպատակ ունի և պահանջում է հետեւեալները.

- 1) Ընդարձակել Անգլիայի և իր գաղթականութիւնների մէջ եղած առևտուրը։
- 2) Պակասեցնել մշակված օտար ապրանքների ներմուծումն այնպիսի երկրներից, ուր բանտարական օրավարձն աւելի նուազ է, քան Անգլիայում կամ ուր այդ ապրանքները պետութիւնից այս կամ այն ձևի տակ արտադրութիւն են վայելում արտահանութեան նպատակով։
- 3) Ուսուցել (գեղարվեստական արդիւնաբերութիւնից) և հոմ նիւթեր գաղթականութիւններից բերել, փոխանակ օտար երկրներից բերելու (այս վերջինների մրցման առաջն առնելու համար օրանց վրա մաքս դնելով)։
- 4) Ամեն կերպ աշխատել տեղական արդիւնաբերութիւնը և գեղարվեստութիւնը զարգացնել։
- 5) Փոխադարձ մաքսային տարիք հաստատել, որպէս զի օտար երկրներն օտարվին զիջումներ անել իրանց մաքսից ի նպաստ անգլիական ապրանքների։
- 6) Ընդարձակել մաքսային օրենսդրութիւնը, որպէս զի մաքսից օտարված նոր եկամուտով Մերութեան Թռչակ (Old Age Pensions) հաստատվի կամ բանտարակների վիճակի լաւացման համար ուրիշ միջոցների գիւմիլի։

Ահա օրանք են անգլիական նոր մաքսային կուսակցութեան պահանջները — Ինչպիսիք լիաւորներ իրանց պարագրուի։ Չեմբերլէյնով կարծում են, թէ եթէ վերոյիշեալ պահանջները իրականանան, թէ անգլիական գաղթականու

ղեց։ Միւս դերակատարներից, որոնք Շէքսպիրի սրամտութիւններով չեն բաւականանում, պիտի չեղեալ պ. Աւետեանին (գերեզմանափոր), որը Համիլէտի հետ խօսելու ժամանակ օգտվում էր իր սեփական բառերով (չուն շանորդի) և այլն, երևակայելով, որ շատ սրամիտ է։

Թատրոնը համարեալ թէ լինէր էր։

Յունիսի Գ, Բաթում.

ՄԱՀՏԵՍՈՒ ՆՇԱՐԸ (Նամակ Հին-Նախնական գաւառից)

Մի չէ ոտնհարում, կողոպտում թշուառ, Աստուծոյ խնամքին թողած գեղջուկին. ով չէ իր ցանկացածի պէս վարվում նրա հետ. ով է նայում նրա վրա, որպէս մարդ արարածի վրա և յամախ իր զաւրելի քանահոգիներին չէ ծառայեցնում նրան։

Այսօր մեր հաստափոր սրբազաններից, իրանց ծառայելից, մինչև վերջին տգէտ գիւղական քահանան, երեցիփոխ, ժամհար ու զգիրը՝ նրա վրա նայում են ինչպէս խուզելու ոչ խարի վրա և հէնց առաջին դիպուածում անխնայ գործ են դնում իրանց մկրաւոր. այն էլ գիտէ՛ք ինչպիսի բռն իկրաւոր.— այնպիսի, որ ծառում, ծառածնում և մի անգամից չէ կտրում թշուառ զոհի բուրդը, այլ ամենօրեայ միջնորդն է, որ ամենօրեայ ծառայեցնում է, որ դուք, ընթերցող, սիրտ չէք ունենայ առանց ցնցումների լսելու նրա «հիւս-«ճիւղ»։

Մկրաւորներ, հրճան տարբեր են լինում ձեր ձեռքը և հրճան օրոքամաշ են լինում ձեր թոշած հեռքերը։

Հոգեւոր դասը խուզում է աւետարանի, խաչի գորութեամբ և դժոխքի տանջանքներից փրկելու սպառնալիքներով, իսկ աշխարհական դասը՝ անեղ մտրակի հզօր ճնշման տակը՝ Պէտք է խոտորվանի, որ գիւղերում մտրակի գորութիւնը աւելի քան անեղ է։

Մտրակ ու մկրաւոր. հրապարակ տարբեր գործիքներ էք. սակայն գիւղական խաւար աշխարհում հրապարակ համեմատելի կերպով մի և նոյն նպատակին ծառայող իրեր էք դուք։ Փառաքել Բեռնար ձեր կենսեցը, ձեր կատարած գործերից, Ո՛չ. այն ժամանակ դուք մեր կային կը կրծոտէք, փոխանակ բուրդ խուզելու և ձեր սովորական դերը կատարելու։

Այժմ, ով անեղ մկրաւոր ու մտրակներ, ձեր պակասը դալիս է լրացնելու նշաւարը, որի տէրը մի ծերունի Մահմեդ է, որ այս վերջին տարիները չըլում է գիւղերում ծաղկահատութեան պայտօնով։ Սրա երեւոյնն պէս գիւղական տանտէրերի հրամանով չըլապատում է նրան գեղջուկներին ստուար բազմութիւնը՝ իրանց փոքրիկ անունկներին հետ։ Այսօրանց արդէն Մահմեդին իր գերուսն է. սկսվում է սակարկութիւն նշաւարների մէջ։

— Ել չը կայ. — արքայում է Մահմեդին, — դէհ, մօտ եկէ՛ք, հրէք ուղում. օտ գիւղիցնի նշաւարն է, իսկ օտ փողի, դիմում է նա մանուկների մայրերին։

Թիւնները աւելի կը զարգանան և աւելի սերտ կը կապվեն Մայր Երկրի հետ և թէ Անգլիա կը պահէ իր այժմեան տիրապետող առևտրական կացութիւնը.— Բայց Փրիտլէդները, որ առել է անգլիական հասարակական գործիչների մեծամասնութիւնը՝ առանց նայելու իրանց քաղաքական համոզման (այսինքն թէ պաշտպանողական և թէ ազատամիտ), չափազանց կասկածում են և չեն համաձայնի փոխել մի օրենսդրում, որ կէս դարի փորձով ցոյց տաւ։ Եթ թէ ուղիղ և գործնական հիմունքի վրա է դրված, ընդգծմ այնպիսի մի նոր օրենսդրում, որ միայն դեռ տեսական է, առանց որ և է փորձառութեան։ Այդ կը նշանակէ՛ր արդէն ապացուցված օգտակարը՝ կասկածելի օգտակարագոյնի հետ փոխել։ Միւս կողմից կօլոնիաներն են դեռ իրանց հաւատարմութիւնը չեն տուած այդ ծրագրին։ Զիշդ է՝ Կանադայի համար ձեռնտու է, որ Միացեալ-Նահանգների Արգենտինի և Ռուսաստանի հացահատիկների վրա մաքս դրվի, որպէս զի նա կտրողանայ աւելի մեծ քանակութեամբ ցորեն մտցնել միայն նրանցից գնէ Անգլիա, բայց նրանք չեն համաձայնի միւս կողմից, որ անգլիական ապրանքը առանց մաքսի մասն իրանց մօտ, քանի որ թէ մաքսը նրանց բեղէնաւորութեան հետ անհրաժեշտ է ըստում և թէ անգլիական գործարարական արդիւնաբերութիւնները պահպանողական միջոցի պէտք ունեն զարգանալու համար։ Բայց ամենից երկրպագի՝ անգլիացի

— Մահմեդին, հոգեւոր խաթեր լինի. լաւ խրփիր, որ բռնի. անցեալ տարի էլ խփեցիր, բայց չը բռնեց. խղճա մեզ.— դիմում է մի երեսային մայր։

— Անցեալ տարի գիւղիցնի նշաւարով խրփեցիր. դու չուղեցիր, որ փողի նշաւարով խրփէր. դէհ գիւղիցնի նշաւարի գորութիւնն էլ էդքան կը լինի. հիմի շանդ դուրս գայ, էս տարի էլ բերեցիր, գալ տարի էլ կը բերես, միւս տարի էլ, եթէ միշտ գիւղիցնի նշաւարը ձանաչես. դու փողի նշաւարը ձանաչիր, հոգիս ուղում ես տար գցիր էն հորը։

— Աման, մահմեդին, 40 կօպէկ ունեմ, կը խփես փողի նշաւարով, որ աղաւ առնես տարի չը տանջվի։

— Ինչու չէ, 40 կօպէկը փող չէ, որ չունես, ինչ անես, Միւլէն էլ վկայում է այդ։

Խփում է։

Գալիս է միւսը։

— Մահմեդին, լաւ խփիր, որ դուք օտարադէն լինի։

— Լաւ... լաւ օտ է,— ցոյց տալով փողի նշաւարը.— կօպէկ։

— Ախր, Մահմեդին, փող չունեմ, աղքատ եմ։

— Հը, փող չունես. Գ ամիս փորումը կարծի ես պահել, հիմի մի 40—50 կօպէկ չը կայ, որ ծաղիկը լաւ կարել տաս, հնա, դէհ լաւ, որ չունես, ես էլ գիւղիցնի նշաւարով կը խփեմ։

Խփում է։

— Գն, բալի, հերդ մեռնի. էդ չի բռնում,— նկատում են թշուառ մօրը արդէն փորձված մայրերը, որոնք կաղիցնի նշաւարի գորութիւնը տեսել են անցեալ տարիներում։

— Աման, Մահմեդին, առ 30 կօպէկ, հարեւաններից նոր առաջ պարտ։

— Տուր,— ձայն է տալիս Մահմեդին և երկրորդ անգամ փողի նշաւարով է խփում,— տար, հիմի պրծար, թէ չէ գալ տարի էլ պիտի գայիր։

Եւ այսպէս, ընթերցող, սկսվում ու վերջանում է մեր Մահմեդի նշաւարների օակարկութիւնը։

Թշուառ մայրեր, անբաղդ մանուկներ։

Միւլէ

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

Յունիսի 15-ին

Երէկ, Կարսի հայտարար դատարանի շինութեան մէջ Երանի նահանգական դատարանի քրէական բաժնում քննվում էր ինժեներ-տեխնիցիօս Կ. Խոյիցեանի հետաքրքրական և իր տեսակի մէջ հազուագիւտ գործը։

Մօտ ութ ամիս առաջ Չաքար Ջանփուղաղեանի կապալով վերցրած Կողզուանի աղաւանդում գտնվում է աշխատանքներից մէկի խեղդամահ դիակը՝ ձեռները կապված և պտրանով կախված։ Գործի քննութիւնից պարզվում է հետեւեալ. աղանաքի դրամարկից կորած է լինում մօտ 450 ր. չափ մի գումար, գողութեան կասկածը ի միջի այլոց ընկնում է և խեղդամահ եղած թիւրքահայ գաղթականի վրա։ Աղանաքի մէջ գտնվող գործակա

Փրիտլէդների աչքում այն է, որ եթէ կօլոնիաներին չնորմված նախապատուութեան և առևտրական գիւրութիւնների պատճառով *) մաքսային պատնեղը ծագէ օտար երկրների հետ կամ թէ անգլիական գործարանները հոմ նիւթերի վրա դրված մաքսի պատճառով չը կարողանան մրցել օտար գործարանների արդիւնաբերութեան հետ և գրանց հետեւեալով անգլիական արտաքին առևտուրը, արտահանութիւնը նուազել, դա կը նշանակէ ուղղակի Անգլիայի կործանումը և անգլիական կայսրութեան անկումը։ Այսպիսով ընդամենը 11 միլիոն գաղթականների համար 40 միլիոն բնիկ անգլիացի պիտի տուժէ և ծանր զոհաբերութեան ենթարկվի։ Շատերը գուշակում են, որ մաքսային ծրագրերը ոչ թէ միայն վերջիվերջոյ աղողութիւն չի ունենայ աղաւտ (այս բառի ամենալայն իմացով) Անգլիայում, այլ դա պատճառ կը դառնայ Չեմբերլէյնի անկման այնպէս, ինչպէս իրաւապահ Home Rule-ը եղաւ Գլադստօնի համար։ Մօտ ապագան կը պարզէ այս հարցը, որը միայն ինդանգլիական նշանակութիւն չունի, այլ ընդհանուր, համաշխարհային, այս պատճառով էլ թէ եւրօպական և թէ ամերիկական լրագրութիւնը լրբված ուշադրութեամբ հետեւում է դրան։

*) (Препрециальная тарифы)

տարներէն մէկը (նոյնպէս այժմ մեղադրվող) իբր թէ իմաց է տալիս կապալառուի փեսայ իրենց հանրին, որը պատահաբար այդտեղ է լինում և վերջինս, գործակալատարի առաջարկութեամբ, հրամայում է բանտարկել կապալառուին և ներքին վարչական միջոցներով, որպէս զի այդ կերպով ստիպեն նրան խոստովանել իր արած յանցանքը: Անցնում է այնուհետև երկու օր և յայտնվում է, որ վերոյիշեալ բանտարկ խեղճված է բոտ ուսանց ինքն իրան, ըստ այլոց աղանձաբեր ծառայողներէն մի քանիսի և գործակալատարի ձեռքով: Դատական քննիչը, մեղադրելով ինքնին իր իրաւունքներէն բանտարկելու և նրան մահապատժելու և իր կերպ հնար չէ լինում գրառակալանով կամ երաշխաւորով ազատել նրան:

Ահա այսօր քննվում էր այդ գործը: Հաւաքվել էր հետաքրքիր հասարակութեան ահագին բազմութիւն:

Վկաների հարց ու փորձից յետոյ սկսեց խօսել պ. պրօկուրօրը: Այլի առաջ ունենալով մեղադրվող իրենց հանրին ստացած բարձրագոյն կրթութիւնն ու այս դէպքում կատարած յանցանքը ապացուցելու համարելով, նա պահանջում էր խիստ պատժի ենթարկել իրենց հանրին, որ իր բարբարոս վարմունքի շնորհիւ դժբաղդացիներ է մի բազմաթիւ ընտանիք և կորստի մատնել մի անմեղ անձնաւորութիւն, որ հրաշքով ազատվել էր թիւրքաց օրից:

Մեղադրվողին պաշտպանում էր փաստաբան Գրուզնէրը: Նա ապացուցեց չէր համարելով իրենց հանրին մահապատժելու իրաւունք ունենալով նրա կրթութիւնը, դիմքը, որ երբեք թոյլ չէր տայ այնպէս բարբարոս և անպիտան լինել, որ ստորաւար միջին մարդաստեղութիւն, խնդրում էր անմեղ ճանաչել իրենց հանրին: Ձանձուր լողեանքի գործակալատար Մեյրը - Սարգսեանին պաշտպանում էր իր փորձով և իր նոյնպէս խնդրում էր արդարացի մեղադրելին:

Դատարանը երկար խորհրդակցելուց յետոյ գիշերվա ժամը երկուսին յայտարարեց իր վճիռը, որով որոշում էր ինքնինքն-տէխնոլոգի իրաւունքները զրկել բոլոր իրաւունքներից և ուղարկել տաժանակիր աշխատանքի վեց տարի ժամանակով, իսկ Մեյրը-Սարգսեանին չորս տարով: Երկու պարտիկ գործաւորներին զրկել մի քանի իրաւունքներից և բանտարկել չորս տարի ժամանակով: Մնացած մի հայրն արդար ճանաչելու Բացի սրանից մեղադրվածները փոխադարձ երաշխաւորութեամբ պարտաւոր են վճարել վկաների ճանապարհածախսը և հանգուցեալի կնոջը մինչև մահը կամ մահածանալը իւրաքանչիւր տարի 150 ռուբլի:

Վճիռը չափազանց խոր տպաւորութիւն թողնեց հասարակութեան, մահաւանդ դատապարտված իրենց հանրին և նրա մօտիկ ազգականների ու ծնողի վրա:

Հ. Ներսիսեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

«Օրէնսդրութիւնների ժողովածու» մէջ հրատարակված է, որ մարմնական պատժի ամենածանր տեսակները, ինչպէս են դալար ձիւղերով և մտրակներով ծեծելը, ինչպէս նաև զլխի մահերն ածխելը ու շղթայով որ և բանի գամելը, որոնց ենթարկվում էին տաժանակիր աշխատանքների դատաւարութեան և ազատված վաճառքի, վերացվում են այսուհետև:

Թիֆլիսի Ամբիւսանեան Գանձակից հետագրում է մեզ, որ հիւանդ երգիչ Շաւրման, երէկ, յունիսի 18-ին, ուղարկվեց Պետերբուրգ բժշկական վերու:

Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական-բժշկական տեսուչը երեքշաբթի, յունիսի 17-ին, ներկայացրեց ուղարկվողին մի գեղեցկուհի ամուսնացողի նուսին, որ պէտք է ինքին Արամիանցի նուսինը գումարով: Ընթերցողներին արդէն յայտնի է, որ այդ հարցով հետաքրքրվողներէն միմեկը ցանկանում են բացվելու հիւանդանոցը յատկացնել հոգեկան հիւանդներին բժշկութեան, իսկ միւսները-նեքին հիւանդութիւններ ունեցողներին բժշկութեան: Գաղափարային սանիտարական-բժշկական խորհուրդը վերոյիշեալ գեղեցկուհի մէջ գերադասութիւն է տալիս վերջինին: Թէ որքան մեծ է Թիֆլիսում նեքին հիւանդութիւնների մի նոր հիւանդանոց ունենալու կարիքը՝ երևում է այն Թիֆլիսի, որ Միքայէլեան հիւանդանոցը առաջ է բերում իր տարեկան հաշի մէջ: 1898 թւականին այդ հիւանդանոցում բժշկվել են 3,018 հոգի, և մեծում են ստացել նոյն

տարվա ընթացքում 2,875 հոգի: 1899 թւին երեքշաբթի սերբիական ամբողջ ժողովրդի հաշիւով են 3,203 հոգի, մեծում են ստացել 2879 հոգի: 1900 թւականին բժշկվել են 3262 հոգի, մեծում են ստացել 3745 հոգի: 1901 թւականին բժշկվել են 3842, մեծում են ստացել 5782, 1902 թւականին բժշկվել են 3,902, մեծում են ստացել 5901 հոգի: Այս թւերը վերաբերում են բացառապէս նեքին և խորհրդակալան հիւանդութիւններ ունեցողներին: Այս թւերի մէջ չեն մտած նրանք, որոնք դիմել են հիւանդանոցին բացառիկ դէպքերում, իսկ նրանց թիւը տարեկան հասնում է մօտ 800-ի: Սանիտարական-բժշկական խորհրդի կարծիքով, Արամիանցի նուսինը գումարով պէտք է ինքին անշուշտ նեքին և ոչ այլ հիւանդութիւնների բժշկութեան հիւանդանոց, որովհետև Թիֆլիսի բնակիչներին ամենից աւելի հարկաւորը այդ տեսակի հիւանդանոցն է:

Երկրագործութեան և պետական կալուածների միմիայնութեան մէջ հարց է բարձրացրած մրցանակ նշանակելու անհատագործութեան և արհեստների վերաբերեալ լաւագոյն ձեռնարկների համար:

Թիֆլիսում, կազմակերպվում է պտղաբուծական ընկերութիւն, որի կանոնադրութիւնը արդէն մշակված է և ներկայացրած կովկասեան բարձր իշխանութեան հաստատութեան:

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան մէջ եղած տեղեկութիւններով, քաղաքային այն բոլոր ապակիների գումարը, որ զանազան հիմնարկութիւններ և անձինք պարտ են մնացել քաղաքին, այս տարվա սկզբին հասնում էր 689,128 ռուբլի 58 կօպէկի:

ԿԱՐՁՆԱՆ ԳԵՂԵՐ (Հին-Նախնական գաւառ) մեզ գրում են յունիսի 11-ից. «Այս առաւօտ գիւղացիները վերկացան արտերը գնալու, բայց տեսնելով թուշող մորկանով ծածկված երկինքը, սարսափաւոր եղած յետ դառան գիւղը: Կարճատեղեկ անուամբ զաւարտվող ընկերները մեծ մասամբ, որ արագութեամբ մօտենում է այգիներին: Գիւղացիները յուսահատ դրութեան մէջ են, մէկ երկինք են նայում, մէկ էլ իրանց արեւն զրոյթելով պահպանած այգիներին ու արտերին: Սա երկրորդ հարուածը կը լինի այս գիւղի համար: Մանր անասուններն մէջ եղած հիւանդութիւնը տարել է հարկաւոր այծեր և ոչխարներ: Գլխաւորապէս այծերի հիւանդութիւնը եղել է զոռը, որ դեռ վերականգնապէս չէ անցել:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՐԲԻԱԿԱՆ ԱՆՔԵՐԸ

«Matin» լրագրի յատուկ թղթակիցը, որը ներկայումս տեղեկութիւններ է հաւաքում Բէլգրադում վերջին սարսափելի անցքերի մասին կօնակում, հաղորդում է, ի միջի այլոց, որ զինուորները կատարելապէս ոչինչ չը գիտէին թէ ինչու համար էին ընկնում պալատը և թէ ինչ է կատարվում նրանց մասնակցութեամբ: «Բէլգրադի ամրոցի մօտ, որը ես տեսողութեամբ եմ, գրում է թղթակիցը, ես հանդիպեցի ճարտարապետի մի զինուորի, որի հրամանատարն է փոխ-գնդապետ Միլիչը: 6-րդ գունդը գտնվում է այդ ամրոցում: Թարգմանի միջոցով ես սկսեցի խօսել այդ զինուորի հետ:

— Չէ որ ձեր գունդն էր, — ասեցի ես, — որ չըլայապտել էր պալատը թագաւորի և թագուհու սպանութեան գիշերը:

— Այո:

— Դուք գտնվում էիք ձեր ընկերների հետ միասին պալատը չըլայապտողներ թուով:

— Այո:

— Արդեօք գիտէիք դուք, թէ ինչ պէտք է տեղի ունենայ:

— Ոչ:

— Միթէ ձեզ չէին ասել, որ դուք գտնում էք ձեր թագաւորի և թագուհու դէմ:

— Ոչ: Մեզ ասեցին, որ կրկին ուսանողական անկարգութիւններ են տեղի ունեցել:

— Եւ դուք ոչինչ չը գիտէիք դաւադրութեան մասին:

— Կատարելապէս ոչինչ:

— Ինչ էք կարծում այժմ նրա հետեւներ մասին:

Չհնար, 21 տարեկան նորակոչը, կատարեալ անտարբերութիւն ցոյց տուեց դէպի յետադիմութիւնը, և երկի, — աւելացնում է թղթակիցը, — այդպիսի անտարբերութիւնը բնորոշ

երեքշաբթի սերբիական ամբողջ ժողովրդի հաշիւով են 3,203 հոգի, մեծում են ստացել 2879 հոգի: 1900 թւականին բժշկվել են 3262 հոգի, մեծում են ստացել 3745 հոգի: 1901 թւականին բժշկվել են 3842, մեծում են ստացել 5782, 1902 թւականին բժշկվել են 3,902, մեծում են ստացել 5901 հոգի: Այս թւերը վերաբերում են բացառապէս նեքին և խորհրդակալան հիւանդութիւններ ունեցողներին: Այս թւերի մէջ չեն մտած նրանք, որոնք դիմել են հիւանդանոցին բացառիկ դէպքերում, իսկ նրանց թիւը տարեկան հասնում է մօտ 800-ի: Սանիտարական-բժշկական խորհրդի կարծիքով, Արամիանցի նուսինը գումարով պէտք է ինքին անշուշտ նեքին և ոչ այլ հիւանդութիւնների բժշկութեան հիւանդանոց, որովհետև Թիֆլիսի բնակիչներին ամենից աւելի հարկաւորը այդ տեսակի հիւանդանոցն է:

Դա օֆիցէրների գործ է, — ասեց զինուորը սանտարութեամբ: — Մենք դրա մասին ոչինչ չը գիտենք: Նրանք փոխեցին թագաւորին — անա և բոլորը:

Ունգարական «Magyar Hirlap» լրագրի այլ-խառակցին ընդունեց Պետր թագաւորը հինգ ժողովրդի դուրս գալուց առաջ: Ահա թէ ինչ ասեց թագաւորը ունգարական ժողովրդի միջոցով:

— Ես ձեզ առանձնապէս յօժարութեամբ ընդունում եմ այն պատճառով, որ դուք ունգարական ժողովրդի մասին հարցաւորում եք: Ինչ կապում են Ունգարիայի հետ անձնական շատ յիշողութիւններ և իմ բնական զգացումները: Ես այն-տեղ մի քանի լաւ բարեկամներ ունեմ: Իւրաքանչիւր մարդու մասին օտարականութեամբ տարածված անձինք տեղեկութիւններին պէտք է կցել և իմ իբր թէ հակակրօնութիւնը դէպի Աւստրո-Ունգարիան: Դա կատարելապէս սուտ է: Բայց միւս կողմից ինչ չեն կաշող պահարկել այն բանի համար, որ Ռուսաստանը աւելի մօտ է իմ սրտին: Վերջի վերջոյ Ռուսաստանը ինչ ազգակից է և նա հայրական բարութեամբ և քնքշութեամբ դաստիարակում է իմ որդիներս: Խօսք կար այն բանի մասին, որ իմ որդիքը ռուսաց օֆիցէրներ կը դառնան:

— Այժմ ի հարկէ դրա մասին խօսք չէ կաշող լինել, — պատասխանեց ժողովրդի միջոցով: Այժմ չէ որ ձեր մեծութեան որդիքը իշխաններ են...

— Նրանք էլ կրում էին այդ Թիւրքոյը, — ժողովրդի պատասխանեց թագաւորը:

Իսկ ինչպիսի յարաբերութիւններ կը պահպանէ ձեր մեծութիւնը հարկան պետութիւնների հետ:

— Իմ շատ լաւ յարաբերութիւնը դէպի Աւստրո-Ունգարիան մահաւանդ հաստատվում է նրանով, որ ռուսաց դեպքին կտնա կապահարի և աւստրո-ունգարական արտաքին գործերի միմիայն իմ Գոլուխովսկի միջև կատարեալ համաձայնութիւն կայացաւ: Ինչ Սերբիայի թագաւոր ճանաչելու մասին: Աւստրո-Ունգարիային ես պարտաւոր եմ շնորհակալութիւն յայտնել այն բանի համար, որ այդ հարցում նա շատ ազնիւ վարվեց: Նոյնպէս ես միշտ կը պարծենամ ձերանց-Յոզեֆի կայսրի շնորհաւորական հետագրով, որի մէջ յոյս է յայտնվում գտնել իմ անձի մէջ Սերբիայի լաւագոյն ապագան:

Ունգարական ժողովրդի նկատեց թագաւորին, որ կայսրի հետագրի մէջ խիստ պախաբանված են արիւնահեղ անցքերը Բէլգրադում:

— Ես նոյնպէս սարսափով եմ մտածում այդ արիւնահեղութեան մասին: Զը կայ մի այնպիսի սուրբ գործ, որ արդարացի էր մի այդպիսի մասնային սպանութիւն: Սերբիական զորքը համար դա մի ազնիւ գործ չէ — իմ միայնակ սպանութիւնը: Այդ յանցանքի յիշողութիւնը կարելի է ջնջել Սերբիայի աւելի երջանիկ ապագայով:

— Ինչ կարող է ասել ձեր մեծութիւնը կատարելական ապագայ պրօգրամի մասին:

— Իմ պրօգրամը մի բան է մէջս է ազատութիւն: Ես տեսել իմ ժողովրդին ամեն տեսակ ազատութիւն, մահաւանդ մամուլի ազատութիւնը: 1888 թվ. սահմանադրութիւնը աւելի համապատասխանում է սերբերի ցանկութիւններին, մահաւանդ սկուլպչինային: Սերբիայի փոքր արիւնահեղութեան հիմնարկութիւն է, որի մէջ Սերբիան ճիշդ որ շատ կարիք չունի: Մեզ հարկաւոր են ազատութիւն և զէնվարտական հիմնարկութիւններ, այնպիսիները, ինչպէս այստեղ Շվեյցարիայում, ուր ես իմ ապագայ կառավարչութեան համար շատ բան սովորեցի: Ես ապրեցի այստեղ ամբողջ տասներեք տարի, և ապրում էի երջանիկ, եթէ, ի հարկէ, հաշի չտեսնեք հայրենիքի թախիծի դառն զգացմունքը, որ երբեմն տիրում էր վրաս:

Արեւմտեան կայսրանում, Վիեննայում, դեռ նաեւ կանգնելու ժամանակ Պետր թագաւորին կարողացան ներկայանալ «Neues Wiener Tageblatt» լրագրի աշխատակիցը:

— Մի քանի պետութիւնների պահանջը պատժելու դաւադրութիւններին ինչ շատ ծանր գրութեան մէջ է գտնում, — ասեց թագաւորը Վիեննայի ժողովրդի միջոցով: — Ես սահմանադրական թագաւոր եմ և պարտաւոր եմ յարգել ժողովրդի ներկայացուցչութեան որոշումը, որով զօրքին շնորհակալութիւն յայտնեցի: Ես ոչ մի կերպ չեմ կարող օրէնսդրական ժողովի դէմ գնալ: Բայց զրանից, որոշումը կայացաւ մինչև իմ ընտանութիւնը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

— Յունիսի 10-ին Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովը ընտրեց իր բիւդժետային մասնագործը: Այս ընտրութեան ժամանակ ժօրէս և սօցիալիստ Բէրտո չը ստացան ձայների անհրաժեշտ մեծամասնութիւն և չընտրվեցին մասնագործի անդամ: Կօմիսի միմիայնակ ժողովը մեծամասնութիւնը չընտրեց: Եւ ինչպէս ինչպէս 6 հակառակորդներ: Նախագահը, երեկ, կը լինի Դումէր: Մասնագործի մեծամասնութիւնը համակրանքով է վերաբերվում եկամտային հարցի նախագծին, որ առաջարկել է Ֆինանսների միմիայնակ Բուլիէ:

— Արտասահմանեան լրագրիներում տպագրված է հետեւեալ հետագրը: Կ. Պօլսից, «Պարբերատում», շնորհիւ տեղական նախագահատի ջանքերի, աշխույժ է խաղաղացնել մահաւանդական ազգայնականութիւնը: Ոչ մի արտաքին կարգի դէպք հայերի կեանքում տեղի չէ ունեցել, բայց, ըստ երեքիս, հայերը երկիւղ են կրելու եղել կոտորածից, որովհետեւ նրանցից մի քանիսի մօտ գտնված են զէնքեր:

— Անգլիայում ագիտացիան Չեմբերլէյնի ֆինանսական նախագծի դէմ հետադիմեալ աւելի մեծ չափեր է ստանում: Այդ ագիտացիան վարում են ոչ միայն աղատամիտները, այլ և բանտարկները: Յունիսի 18-ին Լօնդոնում նշանակված է ազգային ազատամիտ միութեան գլխաւոր կօմիտէի միմիայնակ, որ նուիրված կը լինի յատկապէս Չեմբերլէյնի ֆինանսական առաջարկութիւններին: Զննութեան Յունիսի 9-ին տեղի ունեցաւ մի բազմամարդ ժողով, որ հրաւիրված է նոյն նպատակով Սեոթի ազատամիտ կուրի կողմից: Ժողովին մասնակցում էին Անգլիայի առևտրական աշխատիչ ամենաշատաւոր ներկայացուցիչները: Ժողովը միաձայն որոշեց ոչ միայն մերժել Չեմբերլէյնի առաջարկութիւնները, այլ նաև ետանդով դիմադրել նրա նախագծերին: Բացի սրանից որոշվեց հրաւիրել մի ուրիշ, մեծ, ոչ-կուսակցական միութիւն: Չեմբերլէյնի ծրագիրը մագաւորակների վերաբերմամբ զննելու Բանտարկները նոյնպէս բարեւան աչքով չեն նայում գաղթականութիւնների միմիայնակ առաջարկութիւններին: Եւ վրա Յունիսի 9-ին կատարվում տեղի ունեցաւ Բօրկլիքեան հանգագործների միութեան համագործը, որի անդամները թիւր հասնում է 100,000-ի: Պատգամաւորներից մէկը առաջարկեց ընդունել մի վիճի, որով դատապարտվում է Չեմբերլէյնի ֆինանսական քաղաքականութիւնը: «Երկուսից մէկը, — ասաց ճառարու, — կամ ինքը՝ գաղթականութիւններին միմիայնակ խելագարվել և կամ մեզ համարում է ինչպագործներ, եթէ կարծում է, որ մեզ կարելի է ստիպել վերադառնալու պրօտէկցիօնիզմին:

«ՄԵԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՑ

17 յունիսի

ԲԷԼԳՐԱՄ: Ստացված է իտալական թագաւորի պատասխանը Պետր թագաւորի գահակալութեան մասին եղած յայտարարութեան առիթով:

ԲԷԼԳՐԱՄ: Սկուլպչինայի նիստում կարդացվեց թագաւորի հրամանը սկուլպչինային փակելու մասին: Դրանից յետոյ միմիայնակ մի ճառ արտասանեց, որով յայտնեց կատարելական շնորհակալութիւնը սկուլպչինային թագաւորի ընտրութեան համար և հաղորդեց, որ կառավարութիւնը մտադիր էր սկուլպչինայի զննութեան յանձնել ֆինանսական անյաւաճելի հարցերը, բայց վճանց նրանց լուծումը թողնել նոր սկուլպչինային կառավարութիւնը երաշխաւորում է, որ կանէ այն ամենը, ինչ որ իրանից է կախված, որպէս զի սկուլպչինայի անդամների ընտրութիւնը կատարվել բոլորովին ազատ կերպով և որպէս զի նրա հետեւանքները համապատասխանեն սերբ ժողովրդի իսկական կարծիքին:

ՊՐՏ-ԱՐՏՈՒՐ: «Ժամար Տայմը» գիւրուական միմիայնակ գալուստեան առիթով այն կարծիք է յայտնում, թէ Ռուսաստանը չը պէտք է վախենայ Նապօնայի ձգտումներից, որոնք խաղաղ են լինելու: Գոնկօնցից հաղորդում են, որ ժամատարը գործադնում է: Շանխայում հրատարակվող «Echo de Chine» թերթը խառնա զատապարտում է անգլիական մամուլի դերը Մանչուրիայի գործերում: «Ռուսաստանը թանկ գնով վերադառնեց ժամանակակից Մանչուրիան, վարկին երկրից նրան զարգնելով տնտեսական մի կենտրոն, որ նախանձ է չարժան: Չինաստանին գրգռող ազգերից հարցնում ենք՝ միթէ նրանց վարմունքը անխիղճ չէ: Բաւական է իւր ամէկ կրակի վրաս:

Նապօնական մամուլը յայտնում է, որ Ռուսաստանը մտադիր է երկաթուղով միացնել Կեպիտան Պէլինին հետ, այդպիսով զարգնելով Մոնթեղիան մի այլ Մանչուրիա: «Новый Край» պնդում է, թէ անհրաժեշտ է փոփոխել ռուսաց առևտրական նաւերի նաւաստիների վե-

